

Красюк Т.В.,

*к.ю.н., асистент кафедри трудового права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ НАУКОВО- ПЕДАГОГІЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Робочий час науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів має свої особливості, що зумовлено його тривалістю, розподілом і використанням. З питанням робочого дня і робочого часу пов'язана своєрідність правового становища науково-педагогічних працівників та в цілому специфіка їх трудової функції, що зумовлює особливості правового регулювання трудової діяльності вказаної категорії працівників порівняно з іншими категоріями працівників.

Напрямок і характер конкретного використання робочого часу працівників, зокрема науково-педагогічних, безпосередньо визначається нормативно-правовою базою.

У постанові РНК СРСР від 22 серпня 1940 року «Про зміну постанови Раднаркома СРСР від 11 листопада 1937 року №2000 "Про введення штатних посад і посадових окладів для професорсько-викладацького складу у вищих навчальних закладах"» передбачалося, що для викладачів встановлено у середньому шестигодинний робочий день при шестиденному робочому тижні[1]. Ця норма була покладена в основу підрахунку обсягу навчально-педагогічного навантаження при затвердженні індивідуальних планів кожного викладача.

У «Положенні про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах», затвердженому наказом Міністерства освіти України від 2 червня 1993 року, в розділі 5 «Робочий час викладача» зафіксована тривалість робочого часу викладача з повним обсягом обов'язків становить не більше 1548 годин на навчальний рік при середньо тижневій тривалості 36 годин на тиждень [2, с.662]. Отже, в цьому документі зафіксована гранична тривалість робочого часу науково-педагогічних працівників у вищих навчальних закладах, яка становить 36 годин на тиждень за одну ставку заробітної плати. Це дає підстави вважати, що для викладачів встановлено скорочений робочий день. У межах зазначеного часу працівники повинні виконувати всі види педагогічної, навчально-методичної і науково-дослідної роботи.

У ст. 49 Закону України «Про вищу освіту» зазначено, що робочий час науково-педагогічного працівника визначено Кодексом законів про працю України, але фактично це питання у ньому не врегульоване. У цій статті також вказується, що максимальне навчальне навантаження науково-педагогічних працівників не може перевищувати 900 годин на навчальний рік, при чому рівень мінімального навантаження у законі не визначений [3].

Підрахунок обсягу навчального навантаження викладачів здійснюється на підставі наказу Міністерства освіти і науки України від 7 серпня 2002 року «Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів» [4].

Затрати робочого часу і напруженість праці викладачів у цілому зумовлені видами, характером та обсягами навчальної роботи, які складають зміст їх трудової функції, оскільки він Розклад занять повинен точно відповідати обсягу і видам навчального навантаження, оскільки він з моменту його затвердження юридично закріплює для кожного викладача розпорядок робочого дня. Таким чином, встановлений розкладом занять розпорядок робочого дня викладача з виконання навчальної роботи обумовлює розподіл його робочого часу з цього виду роботи у конкретні календарні періоди. Частка робочого дня, що використовується на проведення навчальних занять, чітко фіксується відповідно до установлених нормами часу в індивідуальному плані викладача, а порядок використання цього робочого часу визначається режимом навчального процесу вузу і розкладом занять. Решта робочого дня, що використовується на інші види робіт, так само передбачається в індивідуальному плані викладача, проте не отримує свого кількісного вираження внаслідок відсутності відповідних норм часу.

Така ситуація пояснюється тим, що в робочих годинах, згідно з наказом МОН України від 7 серпня 2002 р. №450 «Про затвердження норм часу для планування й обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної роботи», планується лише навчальне навантаження, яке охоплює читання лекцій, проведення практичних занять, консультацій з навчальних дисциплін, перевірку курсових і контрольних (модульних) робіт, проведення курсових та державних екзаменів, керівництво, консультування, рецензування та проведення захисту дипломних проектів тощо. Отже, законодавець у вищезгаданому нормативно-правовому акті встановлює не лише конкретизовані нормативи навчального навантаження, а й вказує на переліки видів методичної, наукової та організаційної роботи, які не обчислюються в годинах. Внаслідок цього науково-педагогічні працівники

повинні перебувати на своїх робочих місцях у той час, коли їх зайнятість визначається розкладом занять, тобто обов'язковість їх присутності визначено режимом навчального процесу, навчальними планами, розкладом занять та обсягом навчальних доручень. В інших же випадках присутність науково-педагогічних працівників на робочому місці обов'язкова при проведенні певних організаційних заходів, нормування яких сьогодні не встановлюється нормативними положеннями. Таким чином, наукова, організаційна і методична робота не розраховується в годинах. А тому, скільки фактично використано робочого часу на ці види робіт протягом робочого дня, ніхто не враховує. У зв'язку з цим настав час розробити Міністерству освіти і науки нові конкретизовані нормативи для розрахунку робочого часу науково-педагогічних працівників з урахуванням тих змін, які відбулися після впровадження кредитно-модульної системи у вищій школі.

Особливістю використання робочого часу викладачів є те, що вони можуть і не перебувати на своєму робочому місці впродовж 6-часового робочого дня. Обов'язковість їх присутності визначена режимом навчального процесу, навчальними планами, розкладом занять, видами та обсягом доручень. В інших випадках присутність працівників на робочому місці необхідна у зв'язку з проведенням у вузі чи на кафедрі організаційних заходів, пов'язаних зі здійсненням їх трудової функції або виконанням суспільних доручень. Питання про присутність викладача на робочому місці у решту часу вирішується в кожному окремому випадку, оскільки це стосується виконання тих видів робіт, які переважно не пов'язані з безпосереднім спілкуванням зі студентами і проведенням навчальних занять або наукових досліджень, що потребують його присутності і можуть бути виконані поза межами вузу. Так, через те що, підготовка до занять викладачів передбачає значне розумове навантаження, потребує підвищеної уваги, зосередженості, тиші, то об'єктивно виникає необхідність використовувати свій робочий час поза межами вузу або кафедри і працювати наприклад, у науковій бібліотеці або вдома.

У діяльності науково-педагогічних працівників, як і в деяких інших категорій наукових працівників, важко розмежувати робочий і неробочий час. З цього приводу слід приєднатися до позиції В.І. Нікітинського та В.Г. Сойфера, які зазначали, що відсутність спеціальних правових норм, що регулюють режим робочого часу наукових працівників, нерідко призводить до нераціонального використання робочого часу, а у подальшому до перетворення вільного часу на робочий, що тягне порушення охорони їх праці [5, с.47].

Таким чином, раціональне і ефективне використання робочого часу науково-педагогічних працівників можна забезпечити, якщо: 1) розробити нові норми робочого часу для планування й обліку не тільки навчальної та наукової, а й основних видів методичної, організаційної і виховної роботи; 2) Міністерству освіти і науки зобов'язати учбові відділи ВНЗ оптимізувати навчальний процес так, щоб робочий день викладача не перевищував шести годин та не було втрат часу викладача через вимушене неефективне його використання.

Література

1. Про зміну постанови Раднаркому СРСР від 11.11.1937р. № 2000 Про введення штатних посад і посадових окладів для професорсько-викладацького складу у вищих навчальних закладах : Постанова РНК СРСР від 22.08.1940р – СП СРСР. – 1940. – № 22.– Ст .546.
2. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах : Наказ Міністерства освіти України від 02.06.1993 р. №161 / Міністерство освіти України // Вища освіта України. Нормативно-правове регулювання: норматив. зб. – К.: Форум, 2007. – Т.1. – К.: Форум, 2007. – с.648-665.
3. Про вищу освіту: Закон України від 17. 01. 2002 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №20. – Ст. 134.
4. Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів : затв. наказом М-ва освіти і науки України № 450 / Міністерство Освіти і науки України // Офіц. вісн. України – 2002. – №35. – Ст. 1665.
5. Никитинский В.И. Эффективность норм трудового права / В.И.Никитинский. – М. : Юрид. лит., 1971. – 248 с.

Красюк, Т.В. Особливості використання робочого часу науково-педагогічними працівниками вищих навчальних закладів [Текст] / Т.В. Красюк // Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5-7 червня 2014 р. / Ред.кол.: В.С. Венедіктов, А.М. Куліш, М.М. Бурбика; За ред.: В.С. Венедіктова, А.М. Куліша. - Суми : СумДУ, 2014. - С. 200-204.